

Eva Mahkovic

#THIS #IS #OTHERNESS

Ta gozd pred nami, kaj je?

Citat iz Shakespearovega *Macbetha*, katerega neposredno nadaljevanje (in hkrati alternativa) je *Dunsinane*, Greig zapiše kot uvod – moto svojega teksta, ne vpleta pa ga v samo besedilo: pri Shakespearu vprašanje postavi Siward, v *Dunsinanu* ga ne izreče nihče, in vendar je *ta gozd*, birnamski gozd (zaradi *Macbetha* nosi mitološke razsežnosti) v *Dunsinanu* izredno prisoten: *ta gozd* je cela Škotska. Divja dežela na severni meji Anglije, ki je od rimske province Britanije do Viljema Normandijskega neosvojena: napol civilizirana cona, dežela jelenov in volkov, *en sam velik gozd*, same skale, barja, gozdovi in jezera: prostor tujega, čudnega, drugega.

V *Dunsinanu*, katerega telo in vsebinsko ogrodje je politična, protikolonialistična igra o Angliji in Škotski, o Veliki Britaniji, Afganistanu, Iraku, Zahodu, Vzhodu, krščanstvu, islamu, civiliziranosti, našosti in tujosti; duša pa je intimna ljubezenska zgodba, berem dve posebej izpostavljeni temi: temo tujosti oziroma drugosti in iz te izhajajočo temo negotovosti. Obe govorita tako skozi telo kot skozi dušo teksta *Dunsinane* in mislim, da sta pomembni oporni točki za pravzaprav vse, kar se v njem dogaja.

Sovražim to deželo.

Občutenje in izrekanje drugosti Škotske (dežele, v katero vstopajo predstavniki močnejše večine, Angleži) poteka na vseh mogočih ravneh: na ravni vsakdanjega zaznavanja najmanjših udeležencev vojne, nahaja pa se tudi dosti globlje, v politiki in intimi velikih figur, pa celo na medbesedilnem nivoju (*Macbeth* je navsezadnje

škotska igra s perspektive Angleža, pisana v času, ko je bilo treba priznati in proslaviti novega škotskega vladarja Škotske in Anglije iz dinastije Stuartov, Jakoba I., *Dunsinane* pa škotska igra s perspektive Škota.

Načina izbiranja, prirojanja in zlorabe zgodovinskih dejstev si morata biti tako nujno druga.)

Škotska se kot prostor in poosebljenje drugosti očitno kaže v uvodnih monologih angleške vojske:

– *To divji je kraj, če ga primerjaš s Kentom.*

– *Nikoli še nisem bil [...] na morju, kot je to.*

– *Vse poletje – oziroma ves tisti čas, ki mu oni rečejo poletje.*

– *Sploh ne veš, kaj je mraz, dokler nisi čutil mrzlega zraka v teh krajih.*

– *In kamor koli kreneš, se zmerom poškoduješ.*

– *Ti še nisi videla hribov, kakršni so ti.*

– *Razen če si že bila ali v peklu ali pa na Škotskem.*

– *Siward pravi, da moramo vztrajati, da bi razumeli to deželo.*

– *Vojska se ne more bojevati pozimi, mama – ne tukaj – ne tukaj, kjer zamrznejo reke in zamrznejo črna jezera in velika razmočena barja.*

Skupaj z občutenjem drugosti gresta sovražstvo in nerazumevanje:

– *Ta dežela.*

– *Kamni in usrana voda in za en drek hrana.*

– *Da se vprašaš, zakaj smo tukaj.*

– *Da se vprašaš, zakaj bi radi to deželo.*

– *Čim prej se moramo pobrati iz te kurčeve dežele.*

– *Kralj te dežele sem, pa je niti sam ne razumem.*

Predzadnji prizor med škotskim kraljem (ki to še ni) Malcolmom in northumberlandskim poveljnikom Siwardom, ki naj bi Malcolma s pomočjo fizične sile angleške vojske (*Mir na Škotskem je v interesu Anglije.*) postavil na prestol, je, kar se tiče teme drugosti, mogoče centralni prizor teksta: v njem dokončno trčita dva principa, ki sta si med seboj neobhodno nasprotna. Siward in Malcolm sta dva principa vladanja, vojne, v bistvu pa življenja: tisti, ki je na koncu pogubljen – idealist, in tisti, ki na koncu preživi – survivor. Kolonizator Siward, v čigar rokah je do tega trenutka vsa uradna izvršna oblast na Škotskem, se v prizoru, s katerim se približujemo najbolj napetim, disturbing trenutkom v igri, v prizoru, pred katerim je (za *priložnost, da se vzpostavi nov in miroljuben red*) poklal pol dežele, v prizoru, po katerem bo zaklal nemočnega otroka, tragikomično izreče kot nepopravljiv iskalec absolutnega:

To je svet, v katerem je moja moč, in to je svet, v katerem se bom boril, in to je svet, v katerem bom zmagal.

Na drugi strani drugi protagonist, kralj Malcolm, zgodovinsko Malcolm III. Canmore, ki je leta 1072 Viljemu Osvajalcu za talca predal sina Duncana in Škotsko za več stoletij prepustil nadvladi Anglije, sam pa

vladal petintrideset let, vztraja pri čisto drugih načelih: na Škotskem (kot tudi v življenju) ni nič absolutno, na nič se ni mogoče zanesti, politika (kot tudi življenje) ni stvar načel, temveč prilagodljivosti. Izplen prizora je najmanj to, da je razumeti to drugo deželo (*ta gozd*) nekaj, kar Siward z vso vztrajnostjo sveta nikdar ne bo mogel doseči – zato, ker je sami njegovi definiciji dežele bistveno druga: to je druga ideologija, druga logika, drug miselni kod.

Nezmožnost razumevanja dveh med seboj drugih kultur oziroma neprimernost urejanja drugih svetov je seveda Greigovo protikolonialistično sporočilo. Obenem je drugost pomemben dejavnik v Siwardovi zgodbi z Gruach. Njuni prizori so znotraj široko razprtega, javnega dogajanja, kjer tudi pogovori med dvema zadevajo življenja tisočih, najbolj zasebni, po formi pa najbolj odprti, z največ praznimi prostori. V najbolj intimnem trenutku govorita o jeziku, ki je ena najtemeljnejših točk identitete. Jezik je tema sicer tudi že pri Malcolmu, vendar je skozi Gruach razvita globlje. Skozi njo Greig temo drugosti še bolj artikulira.

Naš jezik je gozd.

Poudarek na vlogi jezika (v izvorniku je govor o lokalno specifičnih razlikah, škotska gelščina proti angleščini) se mi zdi ena lepših značilnosti teksta *Dunsinane*: ker je strogo vsebinsko tema odveč, vendar poglobi vse ostale pomene. Razlike med škotsko gelščino in angleščino Gruach ne opiše kot slovarsko razliko med pomenom besed ali, nekoliko širše, nacionalnih identitet. Bolj velikopotezna je: govori o dveh različnih konceptih razmišljanja in dojemanja, s tem pa opisovanja sveta. Gelščina je, kot vse ostalo na Škotskem, drugo področje, za katerim se skriva druga filozofija.

– *Vaša angleščina je mizarjevo orodje. Vedno hoče opisovati. Mi smo že zdavnaj opustili vero v opise. Naš jezik je gozd.*

– *Zelo zelo pa smo pozorni tudi na to, kako slišimo in razumemo besede.*

Tako Malcolm kot Gruach filozofijo Siwardovega delovanja na Škotskem povezuje s filozofijo njegovega jezika: angleščino Gruach definira kot vojaški jezik, ki predpostavlja, da je svet sploh mogoče opisati. Na Škotskem jezik nima te želje: besede se v krogih samo približujejo pomenu, da pa bi ga ujele dobesedno, se zdi nepredstavljivo in arogantno.

– *Siward – če ne zamerite – nameravate še dolgo nadaljevati s svojo trdovratno dobesednostjo? »Rekli ste« – »On je rekel« – tako govorijo otroci.*

Kdor ne razume niti samih besed, seveda ne more razumeti koncepta dežele.

– *Ne razumem tvojih ljudi. Ne obnašajo se tako, kot se obnašajo ljudje, ki jih jaz razumem. Popolna uganika so mi.*

In še ena stvar: poleg konceptualnih razlik z jezikom kolonizatorjev je škotska gelščina v *Dunsinanu* tudi jezik mistike, čarovnic, črnih gozdov, ledenih jezer, močvar, ozkih in spolzkih gorskih poti, grozeče naškrbljenih hribov, nezanesljivih tal, samote, *oči, ki žgejo*, požganih prebivališč, neviht, ki jih v stilu Shakespearove lady

Macbeth po besedah svojega otroka lahko prikljče Gruach. Dežela, ki ima takšen jezik, se tragično odmika v mistično in pravljico. Vojaška angleščina pa medtem zavzema svet (kot je tudi dejansko stanje).

Jezik je v *Dunsinanu* simbol drugosti.

In tega se tu res naučiš – nič ni trdno.

Druga pomembna tema teksta se mi zdi negotovost. Za angleške prišleke je ena najbolj ključnih značilnosti Škotske nestalnost vsega v njej, pa naj gre za politične odnose med klani, vreme ali hrano:

– *Tako da smo se začeli spraševati, kakšna neki je to dežela, v kateri se vse, kar je v Angliji običajno [...] – na Škotskem izkaže, da je narejeno iz vode.*

– *Med nami obstajajo vzorci zvestobe – in obstajajo zavezništva – in prijatelji, ki pravijo, da so prijatelji, v resnici pa delujejo proti nam, in potem so tu še oni, ki pravijo, da so sovražniki, ampak nam potihem pomagajo – med nami obstajajo omrežja zavez – vežejo nas poroke in rojstva – vežejo nas natančno uravnoteženi rodbinski spori – spori, pri katerih je potrebna le najmanjša sapica napačno izgovorjene besede, da se tehtnica prevesi v vojno. Med nami so vzorci.*

– *Gledaš v tla pred sabo in ugibaš in skočiš in nenadoma si do pasu v blatu.*

– *Eno samo stvar jim povej [...], da na Škotskem zmeraj dobro pogledaj, kam stopiš.*

Poleg negotovih tal pod nogami, negotovih prijateljev, negotovih odnosov med sorodniki, spremenljivega neba in negotove legitimnosti osebe na prestolu je negotova celo identiteta Lulacha, kraljičinega sina in dediča, za katerega do konca ne moremo vedeti, ali je mrtev ali ne; ali je kot realna oseba sploh potreben ali pa je njegova funkcija zgolj v simbolnem.

Kot si Siwardov jezik prizadeva za zanesljive opise, s pomočjo katerih bi bil svet urejen, si njegovo delovanje prizadeva za dejanski mir. Zahteva po vzpostavljanju stabilne situacije pa žal ni samo politična (*Zglajeni spor je pogoj za zglajeno kraljestvo.*), temveč tudi osebna – Siwardova osebna potreba po vzpostavljanju jasnih koordinat. On na primer govori stvari, kot so:

– *Jaz sem vojak. Rad imam jasnost.*

– *Da potegnemo mejo.*

– *Za to je treba najprej počistiti preteklost.*

– *[...] priložnost, da se vzpostavi nov in miroljuben red.*

– *On [Malcolm] lahko tu ustvari trdno kraljestvo, ki bo temeljilo na miru in splošnem sprejemanju zakonov.*

– *Naj se veliki vladarski hiši Škotske združita.*

Siward torej govori o *jasnosti, redu, meji, spoštovanju zakona*, resetiranju. Medtem ko za Malcolma angleška definicija urejene dežele ni vrednota: *Zglajeno kraljestvo je kraljestvo, v katerem so vsi mrtvi.* Tudi za Gruach ne: *Imeli smo mir. Dokler niste prišli vi.*

Škotska, dežela klanov, ki je dobrih dvesto let pred Malcolmom III. z njegovim prednikom Kennethom MacAlpinom postala združeno kraljestvo prej nenehno vojskujočih se Piktov in Škotov, je, kot se zdi, navajena na večni konflikt; navajena je na bratomore; navajena je, da kralje izpodrivajo novi kralji, ki imajo do prestola prav toliko pravice, kot so ga imeli stari; navajena je na neprestane obmejne in državne konflikte; navajena je na občutljivo ravnovesje, ki ga uravnavajo darila med kralji, mormaerji in tani; navajena je na *vzorke*, ki jih v enem od zgornjih citatov omenja Malcolm. Zunanje intervencije miru v tako deželo pač ne morejo prinesiti, to pa (tudi) zato, ker je zunanja definicija miru tako drugačna:

Bo v tej deželi sploh kdaj mir?

– *Na tak način, kot bi ti hotel, ne.*

In še najlepše Malcolmove besede:

– *Ti očitno misliš, da je mir naravno stanje, Siward, in da je konflikt prekinitve naravnega stanja, resnica je pa ravno nasprotna. Mir je, kakršno je videti morje v popolnem brezvetrju – redek in čudovit trenutek – nekaj nemogočega – utrinek popolnosti, preden se veter znova dvigne. Nič bolj ne moreš vsiliti miru, kot ne moreš hoditi po gladini morja in teptati valov pod nogami.*

Koncept bivanja v stanju, ki je v samem bistvu negotovo in to mora biti, se mi zdi, ko je izgovorjen, strašen, čeprav je to nekaj najbolj navadnega in največji kliše; resnično neprilagojene niso Malcolmove besede o večni gibljivosti vsega, ampak Siwardove zahteve po jasnosti. Siwardov *mir* je sveti gral, je absolutni smisel, mir je bog. Siwardovo potovanje od poveljnika do *Zdaj nič več vojak, če bi ga videla, ne bi rekla, da je to vojak – bolj podoben beraču*, kot ga na koncu opiše Otrok vojak, je tako zgodba o ultimativni izgubi nedolžnosti: nasilno spoznanje, Dantejeva pot skozi pekel od trenutka, ko se izgubi v gozdu (*Ta gozd pred nami, kaj je?*), do najglobljega kroga, okovanega v večni led. Od tam pa v vice.

– *Na pot.*

– *Nato pa samo še belina.*

Vice so negotovost. Vice so mogoče pravi pekel.

Se zdi.